

СТОРІНКИ З МИНУЛОГО

Серпень
2022 р.

видання дрогобицьких краєзнавців

Число 4

ВІДВІДИНИ ЦІСАРЕМ ФРАНЦ-ЙОСИФОМ І ГАЛИЧИНИ

Період перебування нашого краю у складі Австрії (1772-1918) можна, без перебільшення, назвати золотим або епохою від-

Цісар Франц-Йосиф I у молодому віці.
Поштова листівка.
Накладом Ф. Єдіка. Прага, 1913 р.

родження. Заснуванням Головної Руської Ради (2. V. 1848) та виходом у Львові першого українського часопису «Зоря Галицька» (15. V. 1848) починається самостійна українська політична діяльність. Конституція 1848 р. і скасування панщини того ж року дали можливість усім мешканцям цієї монархії відчувати себе повноправними громадянами. Галичани отримали право делегувати своїх послів до Галицького сейму (третина від усіх депутатів!) та Віденського парламенту, де виголошували промови українською мовою! Окрім цього, створювалися численні українські гуртки, товариства, союзи, кооперативи. Тож не дивно, що візити австрійського ціса-

ря Франц-Йосифа I (1848-1916) до Галичини супроводжувалися неабиякими урочистостями. Про нього читаємо (**мовою оригіналу**): «Нема майже громади в Галичині, котра би на будову костела, церкви, школи і т.п. не одержала дару з приватних фондів найяснішого Пана.

Так отже, де держава, де власть цісарська не могли помочі, спішив з поміччю той благий Отець народів зі свого власного майна. Рік річно дуже значні квоти роздає Монарх на такі дари з ласки: на погорільців, на діткнених повеннями, неурожаем або яким иньшим нещастем» («Полученими силами». – Дрогобич. 1908, С. 18).

Під час першого візиту на Галичині у 1851 році цісар заклавав наріжний камінь під будову Народного дому у Львові, продемонструвавши свою повагу до галичан. У вересні 1880 року монарх вдруге відвідав наш край. Ось що згодом про це писали (**мовою оригіналу**): «Цісар Франц-Йосиф любить від часу до часу навіщати краї своєї престої монархії. Як 1880 р. заповів ся приїхати до Галичини в місяць вересні, нечувана радість загомоніла по цілїм краю. Всі мешканці спішили, оден наперед другого, заявити Найяснішому Монархови свою любов, свою вірність, честь і вдячність. Гости на та подобала на торжественну процесию вздовж цілого краю від Осьвенціма аж по Снятин. На кожду стацию, де ставав цісарський поїзд, виходили священники з процесіями, виступали школи і величезний здвиг народу,

бажаючи повитати дорогого Монарха. Цісар забавив найдовше в Кракові і у Львові, де відбувались сьвітлі угощення і торжества.

Цісар Франц-Йосиф I незадовго до кончини. Фото Г. Пітцнера. Поштова листівка видавництва Червоного Хреста. Відень, 1916 р.

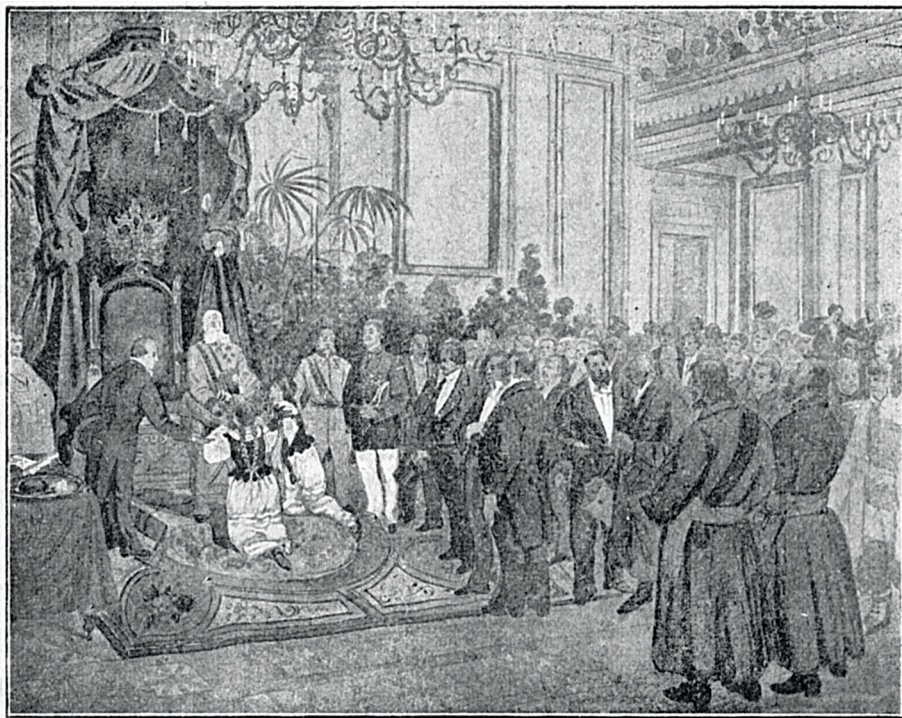
Цісар лишав в кождім місці, де перебував, щедрі жертви і датки з власної кишені на всілякі добродійні ціли. Навіть з далеких сторін збігалися люди, щоби побачити свого найласкавішого пана. Вздовж залізничного шляху ставали люди, рядом село коло села, в сьвяточній одежі і як лиш надїхав Монарх, витали Єго сердечним окликом: «Многая літа!», «Niech żyje!» Діти стелили Єму під ноги цвїти, де лиш ступив на нашу землю. В багато місцях летїли за залізничним поїздом, котрим їхав Цісар, або за цісарським повозом парубки на конях в народнім одягу і з прапорцями в руках.

Кількоднева гостина Цісаря у Львові памятна до нині не тільки

через світлі торжества і обходи, але і через те, що для віковичної пам'яті цісарської гостини у Львові засновано тут багато красивих фундацій. Як в Кракові так і у Львові навіщав Цісар багато шкіл і закладів. Зі Львова відбув Цісар прогульку до Дроговижа в повіті жидачівським і звідав там славний заклад Скарбківський.

15 вересня виїхав Цісар львівсько-черновецькою залізницею на полудне, затримуючись по двірцях в Бібрці, Бориничах, Букачівцях, Галичі і Станіславові. В Коломиї поїхав Цісар до міста і оглянув виставу, на котрій були виставлені строї і власні вироби селянські, як також плоди цілого Покутя. З Коломиї виїхав Цісар на Снятин до Черновець.

На Буковині гостив Цісар два дні. В ночі з 17 на 18 вересня вернув назад до Галичини. Тепер поїхав зі Снятина до Станіслава, а звідси на Калуш, Долину і Стрий до Дрогобича. З Дрогобича відбув недалеко прогульку до Борислава і Валянки, де оглянув копальні, фабрики нафти і земного воску. В Самборі переночував. Слідуючого дня затримувався в Хирові, Устринах і Загірю під Сяноком. Там принесли Єму

Цісар Франц-Йосиф I приймає делегацію галичан у великому залі Народного дому у Львові 14 вересня 1880 р.

селяни з березівського повіта на пращане вінець з колося і плуг, яко пам'ятку з хліборобського краю.

Цісар дякуючи їм за привіт, якого зазнав в краю, сказав отсі слова: «Мое серце остає з вами», а присутні відповіли: «А наші серця Найясніший Пане, забиратимуть з собою». Попрацавши ся відїхав Цісар на Угорщину».

Цей досить детальний опис

подорожі монарха по Галичині поданий у підручнику «Школа народна», Ч. III, який вийшов друком у Львові 1907 року (С. 207 – 215). Таким чином візити цісаря увійшли в історію Галичини, а про її перебування у складі Австрії в народі ще й понині інколи можна почути лагідне «... як за бабці Австрії».

Володимир Садовий.

ПРО ПАМ'ЯТНИК ЛЮТІЙ ВОВЧИЦІ

Як не дивно, ще й сьогодні, після тридцяти років незалежності, в Україні спостерігаються численні абсурди. Про один з них мова у цій статті – пам'ятник російській цариці Катерині II в Одесі. Споруджений у 1900 р., демонтований більшовиками у 1920 р. з ідеологічних міркувань. За Незалежної України, у 2007 р. (!) – відновлений. Побутувала думка, буцімто Катерина II є засновницею Одеси, що аж ніяк не відповідає істині. Тарас Шевченко

називав її «лютою вовчицею» і писав, що «прийшов той Перший (Петро I), що розпинав Україну, а Вторая (Катерина II) доконала вдову-сиротину». Як доконала, красномовно говорять наступні історичні факти.

1). 1764 р. – скасувала гетьманщину.

2). 1775 р. – підступно захопила і зруйнувала Запорізьку Січ, а її землі роздала своїм вельможам. Це було досить своєрідною «подякою» козакам за їхню не-

одноразову військову допомогу Росії. Демократія, яка мала місце на Січі була, як більмо на оці, у російського самодержавства.

3). 1783 р. – запровадила кріпацтво в Україні, і це при тому, що в Європі тоді розпочався зворотний процес.

Вона ж приклала зусиль до присвоєння української історії. Принцеса Ангальт-Цербська, німкеня, ставши згодом російською імператрицею, доклавши зусиль до вбивства у 1762 р.

свого чоловіка, російського імператора Петра III, вивчила історію Московії і була шокована, що стала царицею варварів. За її наказом була створена так звана «наукова» колегія, якій було доручено змінити, переробити історію Московії, подавши її як історію «великого народу». Так і стали наші славні князі Олег, Ігор, Святослав, Володимир та ін. російськими. Такими вони є в Московії і понині, оскільки своєї справжньої історії московити

цураються. До цієї фальсифікації, ймовірно, причетний і французький письменник Ф. Вольтер, якому цариця заплатила 25 000 рублів золотом за те, щоби він написав історію Росії у прихильному до цього краю дусі (часопис «Визвольний шлях». – Лондон, лютий 1969 р., С. 164).

Сьогодні, мабуть в знак подяки за вищеперелічені «благодаті», в Одесі стоїть пам'ятник Катерині II. Чи це не абсурд? Очевидно, рано чи пізно, поста-

не питання про його демонтаж і не важко здогадатися, що чимало так званих українців будуть проти цього. Чому? Бо відсутні, бодай поверхневі, знання історії своєї Батьківщини.

Звісно ж, я не закликаю такі і подібні їм пам'ятники руйнувати, адже вони свого роду витвори мистецтва. Доцільно було б експонувати їх в музеї диктаторів, палаців України, який варто було би створити у майбутньому.

Володимир Садовий.

ЧОМУ НАЗИВАЄМОСЯ УКРАЇНЦІ? (мовою оригіналу)

Назва «**Україна, українець, український**» дуже давні і їх уживали взарані нашого державного життя, яких 800 літ тому назад. На те маємо незбиті документи. Назви цієї уживають наші літописці. Наприкінці 1187 року помер князь Володимир Глібович, що вславився боротьбою з половцями; літопис пише про цю сумну подію в той спосіб: «за ним **Україна** дуже жалувала». Знов же ж 1189 року літопис записав: Ростислав Берладничин ішов походом «ко **Україні Галичкьой**»; 1215 р. поляки зайняли «Берестя, Угровеськ, Верещин, Столпе, Комов і всю **Україну**».

З бігом часу цієї назви уживається щораз частіше. З козацьких часів задержалося багато пісень, що повстали в вогні козацької революції, а в яких уживається тільки назви «**Україна**». От початкові слова пісень героїчної доби Богдана Хмельницького, що їх донині співаємо як нпр. «Ой Морозе Морозенку, ти преславний козаچه, за тобою Морозенку вся **Україна** плаче», «Ой не дивуйтесь добрії люде, що на **Вкраїні** повстало».

(Великий Гетьман Богдан Хмельницький грозив польським послам, що вижене поляків за Вислу, а в **Україні** (цебто від Висли) «не мало бути ні одного князя ані шляхтича».

Сучасні Богданові портрети звать його «Дукс **Україне**» — цебто «Вожд **України**».

1657 р. гетьман Виговський в договорі зі Шведами домагався «права цілої старовинної **України**, або **Руси**, де бувала грецька віра і де є ще мова, аж до Висли». Загалом про те, що границі української державної території **України** сягали аж до Висли, свідчать численні документи не тільки наших гетьманів, але й чужинних істориків і так нпр. німецький історик Герберштайн у своїм творі з 1549 р., а опісля польський канонік Красінський в 1574 р. пишуть, що **українські границі сягали Карпатських гір недалеко Кракова**.

Особливо дорогий є документ, який не тільки називає наші землі **Україною**, але й підкреслює вагу Києва. Це козаки 1711 року писали: «Як чоловікові без душі, так **Україні** годі жити без Києва».

На Заході Європи наше національне ім'я знане ще в 17 і 18 ст. Найбільше спопуляризував його французький подорожник Боплян, що 1649 р. видав книгу «**Опис України**», а 1650 р. мапу, в якій зараховано до українських земель теж і Люблинщину й Белзчину. Є й інші голяндські й французькі мапи з того часу, які уживають тільки назви **Україна**.

Всі ті факти доказують, що наше ім'я давнє й має свою багатовікову традицію. Воно зв'язане з найкращими періодами нашої історії, коли то перед нашою силою корились сусіди і коли державні границі сягали аж по Вислу.

Свідомі того, не тільки будемо гордитися нашим національним іменем, але будемо теж всі інші накинени нам нашими колишніми окупантами назви вважати обидою. І своєї назви зуміємо боронити на майбутнє річевими історичними доказами.

Газета «Краківські Вісті».
Краків. 17.XI.1940., С. 4

ПЕРША УКРАЇНСЬКА МУЗИЧНА ШКОЛА В ГАЛИЧИНІ

(мовою оригіналу)

На початку XIX ст. наша музична справа в Галичині була в повнім упадку. Славні часи музичного піднесення, коли при соборі св. Юра у Львові існував добрий хор і постійна велика оркестра (в останній чвертині XVIII віку), минулися, здавалося, без вороття. Де далі число музично-освічених українців маліло, й наша музична нива заростала бурянами. Навіть у катедральних церквах співали дяки «самолівкою», але співали так, що львівський митрополит, щоб не виставляти перед чужинцями української культури на посміх, забороняв їм у великі свята взагалі «співати», і сам відправляв тиху Службу Божу.

На щастя, доля принесла нам тоді людину, що зрозуміла культурне значіння музики і грішми та моральним підтримом причинилася до відродження нашого музичного мистецтва в Галичині. Людина та — це перемиський єпископ Іван Снігурський (1784—1847). Замолоду він жив у Відні, місті з високою музичною культурою й там мав нагоду близько познайомитися з доброю музикою західньо-європейських музик і українських із Наддніпрянщини. Бо треба знати, що тоді у греко-кат. церкві св. Варвари в Відні співав наддніпрянський хор, що виконував, здебільша, твори славетних українських музиків Дмитра Бортнянського, Максима Березовського й ин.

Ото ж Снігурський, вернувшись до Галичини і ставши єпископом, задумав піднести галицьку музику з соромного упадку та поставити її на мистецький рівень. Він найшов собі відповідного помічника, о. Йосипа Левицького, і при його співпраці заснував у Перемишлі 1828 року хор і музичну школу, спровадив із Петербургу ноти, головню Бортнянського та Березовського. Одне тільки було погано: в Перемишлі не було тоді ні між українцями, ні між чужинцями музично-освіченої людини, що могла би стати учителем і диригентом. Че-

рез те перші кроки новооснованого хору покінчилися невдачею.

Але Снігурський справи не покидав. Саме тоді приїхав до Перемишля добрий музикант, чех Альойз Нан-

ке. Тоді захоплення музичним мистецтвом у Перемишлі було таке велике, що до української катедри ходили мов на концерти й польські й усі місцеві німецькі пани, а високі

єп. І. Снігурський.
(1784—1847).

Іван Лаврівський
(1822—1873).

Мих. Вербицький
(1815—1870).

ке. Він був родом із Берна на Моравії, музики вчився в Берні та в Відні і здобув собі признання як диригент і компоніст по різних містах Західньої Європи. Одне слово, це була людина, що її саме і треба було Снігурському. Не надумуючися довго, він запросив Нанке орудувати хором і згодом дав йому постійне місце вчителя музики й головного диригента.

Під проводом Нанке перемиський музичний осередок розвинувся дуже швидко й високо. Учнів було багато, так, що Нанке спровадив собі до помічі свого земляка Вінкента Зрзавого,¹ доброго співака й учителя, теж чеха. Тепер вони обидва забралися до праці й піднесли перемиський хор до нечуваної тоді в Галичині висоти. Твори співали, здебільша, українські, головню Дм. Бортнянського, але не цуралися й музики світської західньо-європейської. У школі вчили основ музики, співу, гри на різних струментах, а талановитіших учнів і гармонії.² Сам Нанке, хоч і чужинець, щиро бажав розвитку української музичної культури й навіть свої власні українські твори намагався писати в дусі Бортнянського.

Найбільший розвиток перемиської школи припадає на роки

урядовці, професори й військові масово вписувалися до співочої школи й мали собі за велику честь співати в українському хорі.

З цього часу минає вже сто років.

Хоч перемиська школа утрималася на такому високому рівні не довго, бо як пішов Нанке, то знову не було відповідних провідників, але й цей короткий час музичного піднесення мав велике значіння для цілої Галичини. З Перемишля розходилися учні і співаки з хору Нанке по всіх усядах і поширювали скрізь розуміння й любов до правдиво-мистецької музики, основували нові музичні осередки і приготувляли ґрунт для музичної культури серед широких шарів нашого громадянства. У Львові викликали перемишляни в 1838 р. справжню музичну «революцію». Але й поза межами Галичини розвивали вони музичну діяльність, як, на пр., у Чернівцях на Буковині та в Мукачеві на Закарпатті. Врешті з перемиської школи вийшли і два перші галицькі компоністи: Михайло Вербицький, безпосередній учень Нанке, і співак його хору та трохи молодший — Іван Лаврівський, що теж виховався в перемиському музичному осередку.

Зиновій Лисько.

Часопис «Життя і знання»,

Львів. Червень 1934 р. Ч. 6., С. 165-166

¹ Чесь. Zrzav: наше: рудий.

² Наука про те, як узгіднювати тони, щоб вони звучали добре.

ПРО МОСКОВСЬКУ КРАДІЖ ЛЮДЕЙ У XVII ст.

(мовою оригіналу)

В урядових московських паперах знаходимо цікаві свідоцтва про те, як москалі в XVII ст. викрадали на Україні людей і вивозили їх на Московщину. З документів одного московського посольства¹ довідуємося, що в 1654 р. їхали з Києва до Москви люди тодішнього київського воеводи кн. Ф. Ф. Волконського та стрілецького голови Олексія Мещерінова. Було їх 11 людей. За проводиря в них був якийсь Івашка Грігорієв. їдучи через «черкаські городи»², вони «имали черкаских мужиков и ребят», щоб вивезти їх з собою на Московщину. В Ніжені вони взяли «дву мужиков да малово» та потім ще одного «малово». І поїхали далі в Борзну.³ Пізніше на допиті в Москві вони виправдовувалися, що тих українських людей вони взяли «изъ воли», с. т. що люди самі добровільно погодилися їхати з ними на Московщину. А насправді було воно інакше.

Коли москалі приїхали до Борзни, де був ніженський полковник Іван Золотаренко, то той велів відібрати цих «мужиков и ребят», а на москалів «шумѣл» (себто, кричав, гримав), що вони людей крадуть. Справа доходила до того, що Золотаренко розпорядився вивести московського проводиря Івашка Грігорієва за місто й там повісити; але потім роздумав і з дороги, не допустивши до шибениці, казав завернути і прикувати Грігорієва на базарі до стовпа й так тримав його від третьої години дня до другої години вночі. Товариш цього Грігорієва, якийсь Сенка Фофанов, заступався за ним і просив за Грігорієва в Золотаренка, але той і на цього заступника «шумѣл» і навіть ударив його шаблею «плазом». Потім Золотаренко все ж умиловився, казав привести до себе Грігорієва

й знову гримав на нього за те, що москалі крадуть на Україні людей і вивозять на Московщину.

На допиті той самий Івашка змалював справу так, що з ним їхали з Києва люди Мещерінова й везли з собою київських «ребят шесть человек», яких послав, як «сказивали» ті люди, з Києва сам Мещерінов. Золотаренко затримав тих посланців Мещерінова в себе закованими, а тих «ребят» у них відібрав. При допиті інших московських людей виявилось, що як їхав Мещерінов із воеводою кн. Куракіном із Путивля до Києва, то дорогою вони в різних місцях позабирали «черкаску чотирьох ребят лѣт по десяти й болши». Прибувши до Києва, Мещерінов послав їх із цими стрільцями до Москви. А Сенка та Івашка їдучи, в Ніжені прихопили ще двоє «ребят» (пани беруть, чому ж і їм не взяти!). Дуже можливо, що вони повернулися б на Московщину власниками рабів, коли б у Борзні їх не перестрів Золотаренко й не звільнив захоплених полонених. Деякі з московських людей мали від Мещерінова наказ їхати з Москви в його ростовську «деревню» Олексівку. Дуже ймовірно, що туди вони мали вивезти захоплених на Україні «ребят».

Коли про цілу цю пригоду стало відомо московському цареві, він наказав боярам зайнятися цією справою. Бояри, «слушав» засудили: чотирьох людей (згадуваних Івашку Грігорієва, та Сенку Фофанова, та ще двох Мещерінівських) за їх «воровство» — за те, що крали на Україні людей, щоб вивезти їх на Московщину! — покарати смертю. Таким чином злодійство було стверджене. Але цар не допустив засуджених до страти, він їх помилував, зате їх мали бити «кнутом на козлѣ».

Випадки викрадання москалями людей з України, видко, траплялися частіше, бо цар тоді таки вважав за потрібне пригрозити за таке «воровство» безпощадною карою смерті. В цей час Москва

взагалі дуже дбала про збереження якнайкращих відносин з Військом Запорозьким, тимто старалася уникати всяких скарг і нарікань із боку українців. Тим пояснюється, що і в даному випадку московський уряд усяко старався виправдати своїх людей від обвинувачень і закидів. У царській грамоті до Богдана Хмельницького кажеться, що ті українські «мужики ребята» добровільно пристали до москалів, ніби «от бѣдности». Московський уряд скаржитися на свавільство Золотаренка й вимагає, щоб надалі московських людей на Україні не карали.

Про добровільне приєднання тут написано для «годиться». В нього не вірили й самі москалі, а то бояри не засуджували б аж 4 мещерінівських людей на смерть. В ті часи «черкаским мужам», а тим паче «ребятам», не було причини тікати на Московщину. Тоді, навпаки, з Московщини тікали на Україну. І в цій самій грамоті при кінці цар пише до Б. Хмельницького, щоб і боярських людей і селян, котрі будуть через поміщиків або через вотчинників⁴ тікати з Московщини на Україну, щоб повертали й віддавали назад тим, від кого вони втекли.

Це, що наведено, не єдине свідоцтво про московську крадіж і вивіз з України людей. Серед московських документів є й інші такі свідоцтва. З них дуже показна справа про чернигівку Ганну Кусову, яку московський воевода Тимофей Чоглоков тримав у себе в Чернигові у верхньому городку три дні, а на четвертий день вивіз у супроводі свого довіреного та стрільців до Москви. Було це 1677 р. Не зупиняючися тут за браком місця на подібних випадках, відсилаємо цікавого читача до майстерного образка на цю тему в історичній повісті М. Костомарова «Чернигівка».

Симон Наріжний.

Часопис «Життя і знання»,
Львів. Червень 1934 р. Ч-6., С. 173

¹ Акты Южной и Западной России т. X. № 8, XXIV, ст. 507—514.

² Черкаські городи — українські міста, бо нас у XVII в. москалі звали «черкасами».

³ Ніжень і Борзна в Чернигівщині.

⁴ Вотчинник — землевласник, дідич.

БОРОТЬБА З ПИЯЦТВОМ НА ГАЛИЧИНІ

Одвічний ворог людства – алкоголь – постійно переслідує людський рід. Дослідники підраховали, що за час свого існування забрав вдвічі більше життів, аніж всі війни, разом узяті! У багатьох країнах боротьба з цим злом велася досить активно. Не пасла задніх і Галичина, про що говорять нижченаведені факти. До речі, у багатьох побуває думка, буцімто пияцтво до нас у 1939 р. принесли «старші брати», «освободителі» – москалі. Та це не відповідає істині. Недуга почала розповсюджуватися з повною втратою Галичиною незалежності в кінці XIV століття, коли вона була анексована феодальною Польщею. Поневоли і тримати народ у покорі допомагає його величність Алкоголь і ще один яскравий цьому приклад – завойовані європейцями у XVIII-XIX ст. американські індіанці, котрі до приходу європейців взагалі не знали, що таке алкоголь. Досить влучним з цього приводу є висловлювання: «П'яний раб не чує брязкоту своїх кайдан...»

В 1910 р. у Львові було засноване Протиалкогольне та Протинікотинове т-во «Відродження», яке всебічно висвітлювало шкідливий вплив алкоголю на здоров'я людини, цілого народу, на економічний стан нації та упадок суспільної моралі. Товариство приділяло особливу увагу поширенню протиалкогольного руху і вихованню молоді. Відомі його часописи «Відродження», які видавалися впродовж 1930 – 1939 рр. та серія (12 шт.) антиалкогольних різдвяних та великодніх поштівок «Святкуймо без алькоголю». Ним також виданий цілий ряд відповідної літератури, проводилися численні семінари на цю тему.

У 1920-их рр. в Коломиї видавався часопис «Віра і наука» і назви статей, розміщених у ньому, говорять самі за себе: «Поборюйте

Книга братства Тверезости від 1868 р. села Великі Дідушичі Стрийського повіту.

найлютішого народного ворога – алкоголь», «Боротьба з корчмою», «Корчма для худоби!».

Особливе місце у боротьбі з пияцтвом на Галичині займали братства Тверезости, які засновувалися при церквах у багатьох селах. Достеменно не відомо, коли і де саме було засноване перше братство, однак зберігся документ – куренда 1787 р., виданий за єпископа Білянського: «...донесено нам, що в деяких парохіях є звичай приносити до церкви горілку та її на столі поруч з хлібом та іншими офірами під час парастасів ставити, звичай цей як недопустимий, забороняємо. За цим вести суворий нагляд, щоби не тільки горілки, але й інших різних напیتків до церкви не приносили. Дано у Львові 5 жовтня 1787 р.» (Богачевський Т. Роль греко-католицького духовенства у боротьбі з алкоголізмом. Газета «Мета», ч. 27 (119), рік III, 9 липня 1933 р. – Львів).

У всіх братствах були облікові книги – Книги братства Тверезости. Вони, зазвичай, були гарно оздоблені. До них записувалися ті, котрі давали обітницю перед Богом не вживати алкоголю певний термін – рік, три, п'ять, десять років, а хто і «до смерті». Порушення такої обітниці – тяжкий гріх, то ж її, як привило, дотримувалися усі.

Неабияка увага приділялася підростаючому поколінню. Борці з пияцтвом добре розуміли, що ця біда – недостатня робота з молоддю. Тому був створений Союз Протиалкогольних гуртків, який об'єднував гуртки шкільної молоді різних повітів. Кожному вступаючому видавався членський квиток, в якому вказувалася мета: «... через молодь визволити український нарід з під впливу алкоголізму шляхом повної повздержності від напیتків, які містять у собі алкоголь». Вступаючий складав присягу, що не тільки сам не буде вживати алкоголю, але й «прикладом і ділом буде ширити між окруженням протиалкогольну ідею».

На особливу увагу заслуговують своєрідні пам'ятники – Хрести Тверезости, які встановлювали по селах Галичини з метою нагадування про небезпеку пияцтва і закликали до тверезого способу життя. Деякі Хрести збереглися і до нині, зокрема в с. Лужок Долішній Дрогобицького повіту з написом «В пам'ять св. Тверезости. 1902».

У давньому українському іконописі теж порушувалася проблема пияцтва, позаяк на іконах «Страшний суд» нижня частина була присвячена покаранню грішників і, зокрема, пияків.

Відомі численні погроми корчем жінками чоловіків, які полюбляли оковиту. Зокрема, у 1929 р. була спалена корчма «Вигода» при

в'їзді в Дрогобич зі сторони с. Мединич. До речі, збудована ще у XVII с., однак це не завадило розлюченим жінкам впустити до неї червоного півня.

Із вищенаведеного бачимо, яких нищівних атак зазнавав на Галичині його величність Алкоголь. Наслідки не забарилися: зменшилися злочинність, кількість душевнохворих, зросли добробут та культурний рівень населення. На жаль, сьогодні подібна боротьба не ведеться і складається враження, що пияцтво навпаки, заохочується, оскільки постійно зростає кількість корчем, барів, забігайлівок, а робота на протиалкогольній ниві відсутня. Надприбутки, що їх отримує держава від продажу алкоголю перетворюються на каліцтва, зруй-

новані сім'ї, дітей-сиріт, злочини та деградацію людини.

Відомо, що питущий народ подібний до пластиліну, з якого можна будь-що виліпити і яскравий цьому приклад – московити. Тож будьмо пильними і робімо усе, щоби ця біда нас оминула, бо, як застерігав св. Василій Великий: «Пияцтво – це диявол, в якого перетворюється добровільно сам чоловік, воно є матерією всякого беззаконня і ворогом чесноти» (Криницький Є. Місійні проповіді. О п'янстві і безстидности. – Жовква, 1910, С. 90).

Володимир Садовий.

Різдвяна поштівка

«Святкуймо без алкоголю».

Накладом Українського

Протиалкогольного і

Протинікотинового товариства

«Відродження». Львів, 1935 р.

ІЗ ВЕЛИКОДНІХ ЗВИЧАЇВ (мовою оригіналу)

В давні часи по містах були різноманітні звичаї, що вязалися із Страстним тижнем та святом Великодня. Деякі з них мали місцевий народний характер, інші попереходили до нас з заходу, найбільше з Німеччини. У спогадах Софії Лещинської з 1726 р. знаходимо опис деяких звичаїв із Страстного тижня, ті звичаї зберігали на замку Собеських у Жовкві.

У живий (великий, страстний) четвер із року в рік обмивали ноги дванацятьом бідним дідусям. Після цього обряду дідів гостили при столі в великій «Золотій» салі. Обід складався з міддалової юшки та риб, при столі usługувала сама королевичева Собеська. Після обіду кожний дідусь діставав цілий одяг і 33 тинфи¹ до рук, на пам'ятку Христових літ.

У Велику п'ятницю вранці замок будили зі сну хлопці міста тарахкалками. Пізніше ціле місто обходив похід, що зображував Христові муки.

¹ Тимф або тинф, польський гріш, мав 30 грошів; назва від прізвища підскарбія Тимфа, що той гріш поширив.

Влаштувала його молодь із найвишначніших міщанських родів. Попереду один був за Христа — в пурпурі, в терновому вінку на голові, з хрестом на плечах, у деревляних кайданах, помальованих на чорно. Вели його хлопці, поперебирані за римських вояків. Дальше йшов «Пилат» у довгому одязі та сандалах, засоромлений і заплаканий. За ним — Юда, що ніс у руках мішок, а в ньому трицять округлих монет, вирізаних зі скла. За трьома головними фігурами поступав народ, що не шкодував кулаків і штовханців «Ісусові». Нараз, немов за чудотворним допущенням, злоба юрби поверталася до Юди: його кидали на землю, копали ногами, виривали волосся й нарешті кидали до ріки та плавили, як яку чарівницю.

У замку ця процесія діставала нагороду за свою виставу: до Юдиного мішка вкладав скарбник на місце шкляних монет нові блискучі тинфи.

Увечері гості з замку йшли відвідувати «гробі» по церквах. Королевичева Собеська сідала до золоченої

лектки² з сидінням із червоного оксамиту; лектику несли: чотири гайдуки³, прибрані по угорськи; по боках ішли «лявфрі» (побігуці, гінці), одягнені на-синьо, а по заду чотири мурини в червоних одягах та в білих завивалах.

У суботу, після лат. всенощного (ресурекції), відбувався веселий обряд прашання посту. З замку, під голос музики та співу, виходили юрбою двораки й на великій срібній таці виносили сухого селедця. Дуже врочисто, серед жартівливих промов та вигуків, вішали зненавиджену рибу на якомусь дереві, що стояло перед замком, на знак, що час її влади закінчився.

*Часопис «Життя і знання»,
Львів. Квітень 1934 р. Ч. 4.,
С. 101-102*

² Лектика, щось наче коробка, як у повозі, але ж її везуть не коні, а несуть окремі носії; в таких лектиках колись у Римі носили своїх панів раби; ще й досі подекуди вживають лектики.

³ Гайдуки — первісно угорська піхота, від XVI в. назва ця для піхоти перейшла й до Польщі (за короля Степана Баторія); від XVII в. вже гайдуками звали придворну службу.

ПИСАНКА НА ЛЕМКІВЩИНІ

(мовою оригіналу)

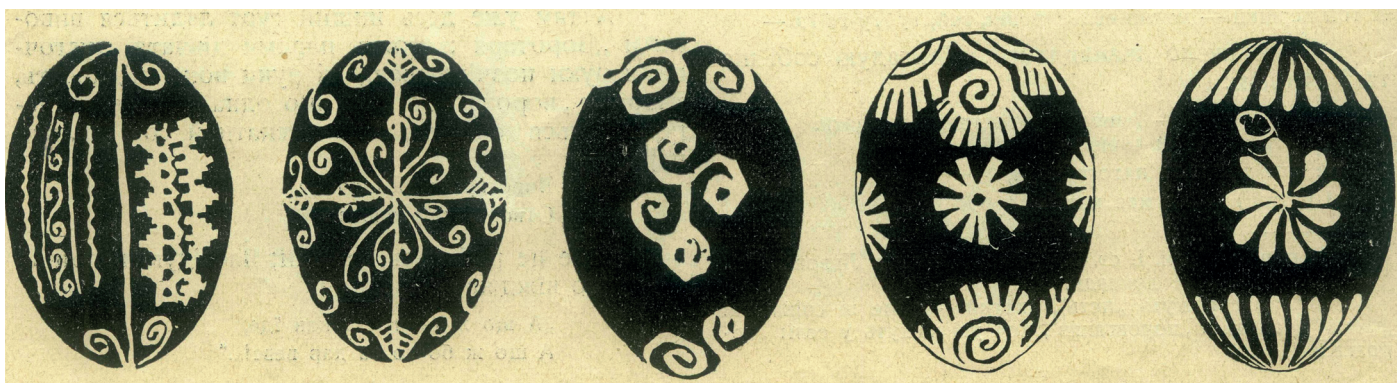
Скромні та не такі приманчиві лемківські писанки, як гуцульські, або в деяких селах Ярославщини, а проте є в них своєрідна краса. В цих писанках відбивається потрохи сіра буденщина лемка, що за працею та турботами за хліб насущний, забуває про красу, про все те, що тісно не вяжеться з його буденним життям.

люди — було повно писанок на селі на Великдень, тепер подибується їх чимраз рідше, а ті, що є, роблять недбало, от, аби «щось» було.

Писанки на Лемківщині такі, як їх видко на образку. Найбільше можна подібати писанок таких, як три перші на образку, дві інші стрічаються рідше.

Зате нема звичаю, щоб хлопці викидали писанки від нелюбих їм дівчат.

В селі Юрівцях, сяніцького повіту, є звичай, що дівчата обдаровують хлопців писанками на Юрія, а тоді саме є празник у селі. Як дівчина дарує хлопцеві писанку, то знак, що він їй подобається, та що вона вийшла б за нього

Колись, може, було инакше. Це лемко відчуває та бачить, це він виспівує у своїй пісні:

*«Ой верше мій, верше,
зелений мій верше,
юж мі так не будет,
як мі било перше!»*

Нині воно инакше. Холод та голод заглядають у вічі лемка, тимто всі свої зусилля звертає він на те, щоб сям-так зарадити своїй біді.

В цьому треба в значній частині шукати причини, що на Лемківщині не так дбають про писанки, хоч є й інші причини.

Давні народні звичаї поволі тут забуваються, село стикається з містом, наслідуює його звичайно в найгірших проявах життя, а те, що колись вважалося на селі за святе, тепер сходить на бік.

Так само є й з писанками.

Колись — розказують старші

Писанки пишуть звичайно дівчата, рідше жінки для своїх дітей. Давніше писали писанки малими, тоненькими бляшаними рурками, що їх робили самі з бляхи, тепер уживають для цього звичайної шпильки з голівкою. Білу барву затримують при допомозі бджільного воску. До крашення вживають фарб купованих, або домашнього виробу. І так із зеленого жита добувають краску гнило-зелену, лушпина цибулі дає краску «гумі-гута», а дубова кора — темну. З купованих красок беруть головно всі відтінки червоної та лелієву. Щоб краска тримала, вживають оцту.

Писанки дарують дівчата хлопцям, при чому дрочаться з ними та ховають писанки за халляви або за пазуху й відтіть їх хлопці силою витягають. Як хлопці мали часами злість на дівчину, то, видираючи їй писанки зза пазухи, там їх роздушували.

заміж. Як дівчина подобається хлопцеві, то він писанку бере, як ні — то відмовляється.

В селі Карликові, теж сяніцького повіту, записав я таку легенду про походження писанок: Як Христос ішов на Голгофту, юрба жидів кидала до Нього камінням. Не кожний камінь поцілів, але котрий доторкнувся Христа, перемінювався в писанку. І на цю пам'ятку пишуть тепер люди писанки.

Від Редакції. Таких оповідань, легенд, про писанки в нас дуже багато. Це звичай — дуже давній і знаний, не тільки в нас, але й у інших славян (від славян перебрали цей звичай і румуни). Одне таке народне оповідання про повстання писанок записав колись на Гуцульщині наш поет Федькович.

*Часопис «Життя і знання»,
Львів. Квітень 1934 р., Ч-4.,
С. 100-101*